

Tone Perčič *Bežni trenutki nasilnega slovesa*

Na koncu vasi je bila velika hiša, katere zunanjščina je ponujala blede sledi zelene barve. Ljudje so kazali nanjo in govorili: »To je Hrastarjeva kmetija, to je ena sama bogatija.« Vendar se na govorice ne kaže preveč zanesti, kajti treba je poznati človekovo naravo, ki slabo prenaša enoličnost in dolgočasje: če je dogodkov premalo ali so preveč pusti, si jih preprosto izmisli. Če so ljudje utrujeni od vsakdanje podobe hiš in vaških poti, si popestrijo in sestavijo pravljico. Ta potem zaživi svoje življenje in se naseli med ljudmi.

Zdaj že lahko povem, da hiša ni bila na koncu vasi, ampak se je tako samo zdelo. Pravzaprav je bila skoraj sredi vasi, na majhni vzpetini, a je prihajajoč človek skoraj ni opazil ali občutil, če ni bil nanjo posebej pozoren. Makadamska cesta se je namreč vztrajno, a komaj opazno vzpenjala in dosegla najvišjo točko prav pri Hrastarjevi kmetiji, ki je proti vasi kazala svoj lepši obraz, če bi mu tako lahko rekli, za hišo pa je bil urejeno naložen kmečki gnoj – tako kot kje drugje. Če se je človek namenil proti gozdovom, ki so ga iz daljave pozdravljali, potem je nadaljeval pot, ki se je zdaj, mimo kmetije in onstran potoka, strmo spuščala, in kdor je bil s kolesom, je lahko vozil ob robu cestišča, ne da bi pritiskal na pedale še nekaj sto metrov. Neopazno so mimo njega švignile še tri hiše in potem je bil že med travniki. Pot je šla še vedno naravnost, spremenila se je v navaden kolovoz, ki so ga vzdrževali kmečki vozovi, in če je bilo vreme suho, potem je ob prijetni vožnji dosegel gozd čez kakih dvajset minut.

Lahko bi se vprašali, kako to, da na tej vzpetini, kjer je bila Hrastarjeva kmetija, niso ljudje sezidali cerkve, saj so v ta namen prav s pridom izrabljali sleherni malo bolj privzdignjen obronek. Če pa zdaj povemo še to, da v vasi sploh ni bilo cerkve, potem boste težko še

verjeli, da je to še slovenska vas. No, vsekakor, tako slabo spet ni bilo, čeprav brž pomislimo na to, koliko vasi na Gorenjskem so pravzaprav postavili rokovnjači, ti znani dezerterji iz Napoleonove vojske, ki jim ob siceršnji nemarnosti lahko pripišemo še versko brezbriznost. Vendar je bilo tu potresenih kar nekaj kapelic, ki so ljudi – čeprav so morali hoditi k maši v sosednjo vas – vsaj malo spominjale na prelomne dogodke, ko se je človek spomnil Boga. Manjkrat kakšne svetniške duše, ker so – nezaupljivi, kakor so ti ljudje bili – le preradi pomislili, da gre za nekakšen spreten trik – to je bilo v nekem smislu res, le da bi ga morali pripisati sebi: pravzaprav je šlo za njihovo malo in nebogljeno vero, ki ni mogla v tisti drobni zemljici prepoznati božanske razsežnosti, ki so ji tudi sami pripadali. Da pa bi se odkupili za to, ker se jim je zaradi njihove nerodnosti in slabotne nadarjenosti posvetilo šele kasneje, ko je bil človek že pokojen, so postavili kapelico in bili vsekakor samozavestno prepričani, da so ga plemenito poplačali – na tihem so mislili, da celo bolj, kot si je zaslužil. Toda tako so pokazali samo na korenine svoje zadrtnosti – čeprav bi jim spet kakšen učen tujec, prišedši iz velikega belega mesta, namesto tega očital v krščanstvo prelito poganstvo – vendar brez te trmoglave zakoreninjenosti ne bi bilo nikakršnega obstanka na tej revni zemlji, ki je sicer kazala nasmejan obraz. Brez obstanka, brez obstanka človeka – brez tega konec koncev ne bi bilo niti Boga, ne bi bilo Boga človeka, tega večinoma prijaznega človekovega Boga in torej ne bi bilo vseh teh prečudovitih sporočil o njegovem obstoju in bivanju med ljudmi. Zato so se ti kmetje zavedali, da imajo v bistvu prav, kajti z vsakim odnosom je treba skleniti nekakšno »ekonomsko«¹ kupčijo, kajti le ta bo zadržala potem pravo ravnovesje. Tako jim je notranji glas veleval, da zadoščajo kapelice oziroma znamenja, ki so jim lepo po domače rekli »znamna«.

S tem pa seveda še ni konec spraševanja te plemenite in zagonetne vaške vesti. Najprej seveda, če smo že tako blizu, zakaj takšno ime, Hrastarjeva kmetija. V bližini ni nobenega hrasta, ki bi krasil staroveško kmečko dvorišče, ni ga ob cesti, ne za hišo, ne za vodo. V vasi bi ga zaman iskali. Lahko torej, da so ime dali kar iz nekakšne dobre volje, nekako »počez«, ko se ga napijejo v gostilni. Okoli kmetije je bilo namreč

nekaj orehov, in če že, potem bi se edino lahko dalo slutiti, da je včasih hrast stal nekje v bližini, pa so ga zaradi posebnega razloga posekali. Morda je bila dovolj že misel, da bi oreh dajal več pridelka, da je šla po vodi vsa tradicija, na katero je pozabil začasni gospodar. Lahko je v hrast treščila strela, to se zelo rado pripeti, pa so ga morali posekati. Lahko je bil hrastu podoben kakšen gospodar, ves krčevito priraščen v trdna kamnita tla, kljubujoč ostrim, mrzlim viharjem domorodskih podtikanj, ki ne marajo prišlekov oziroma pritepencev, kot jim po navadi rečejo po teh vaseh. Ti bi ga sicer izruvali, da bi ga odneslo nočno alpsko hrumenje silovitega nasprotovanja bolj ali manj zgovornih koloritnih vaških baritonov in tenorjev – ki jih v zboru, ubogljivo stopajoč z refreni, hreščavo spremljajo vaške opravljivke – ko ne bi bil nesramno in nekulturno priraščen na vse strani, kljubujoč še potem, ko mu je korenina zrasla scela in se oklenila vratnega zapaha, to pa je bilo vse prej kot po meri njegovih načel o lepoti in dostojnosti. Toda kadar gre za človekovo življenje, se nihče ne meni preveč za estetiko videza, ampak le tiho in napeto prisluškuje pritlehnemu hukanju, tapkanju in rjojenju sil, ki se podijo po zemeljskih globinah, otipavajo strne jeklene stene in poizvedujejo za njim in njegovimi slabostmi. To je čas, ki ga mora izrabiti, da zdebela svoje korenine in da se obda z novo skorjo lubja. Ko ga spet poiščejo, ko ga znova najdejo in mu začnejo česati lase ter mu groziti s pozebami, mora biti spočit in pripravljen na prijazno ruvanje.

Takšni orjaki seveda ne zrastejo na ravnini, temveč le sredi skalnega hribovja, kjer se ljudje s strahom ozirajo v temne oblake na večernem obzorju. Mnogi, še ne dovolj izkušeni, si ne upajo zlahka zaspati, kajti ne bi bilo prvič, da bi jim hišo v trenutku zasul plaz ali izruvano drevje. Starejši so bolj brezskrbni in utrjeni, vajeni nenadnega kosanja z naravnimi silami. Tako so bili vaščani pozorni, ko se je pred kakšnimi dvesto leti možila Galjotova Zofija – lepotica, o kakršnih so pričale grške pripovedke – in niso se pustili dvakrat prositi, že so bili odločeni, da ji brž preprečijo njeno namero, ne da bi sploh ocenili, ali ima prišlek vsaj malo možnosti, da mu bo uspelo kljubovati njihovemu nasprotovanju. Ko pa so videli, da zahaja k njej pravzaprav fant z ravnice, iz vasi v

bližini Ljubljane, se niso mogli upreti smehu, ko so videli, kako zlahka si jih nekdo drzne podcenjevati. In ko so prinesli to novico, se seveda cel dan niso spravili iz gostilne Pri Mizzi, tako neznansko jih je zabavala misel, ki je govorila o tem, da je svet sicer majhen, nasprotno pa je človeška nevednost neizmerna. Njihova zahteva pri Zofijinem očetu, sicer marljivem dninarju in vse časti vrednem bajtarju – potomcu osvobojenega nekdanjega veslača na galeji – je bila zato vse prej kot nizkotna, pač pa dostojanstvena v najboljši slovenski kmečki maniri. Ta je velevala, da morajo domača dekleta najprej trezno razmisliti in si ogledati kandidate za zakon v domači vasi, šele potem si lahko – in to vse prej kot zlahka – ob privoljenju večinskega mnenja, podkrepljenega z upravičenimi razlogi, poiščejo svojega življenjskega sopreznika kje v bližini. To je razumljivo, saj je vas neke vrste skupnost – skupina ljudi med skupino hiš skupaj – ki je bila nemalokrat ogrožena, in če so se bližali Turki, Srbi, Huni ali Langobardi, se je bilo treba na ljudi zanesti. Ne samo da bo zagorel kres in opozoril sosednjo vas, do katere so jih prav tako vezale solidarnostne obveznosti, ampak še vse kaj drugega. Večkrat je treba prijeti za vile, grablje, mogoče tudi za kakšno mušketo, če se pokaže za potrebno. Včasih pa že zadošča, da vržeš kamen ali da se prav nemarno zadereš. Zato je moral biti človek predvsem zdrav, telesno in duševno. In to spričevalo so mu podelili vaščani – po dolgem opazovanju seveda.

Zdaj pa Zofija, ta marmornata, neprekosljiva in tudi nedosegljiva devica – s svojo milino spominjajoča na sveto Marijo, kot so jo lahko videli v sosednji vaški cerkvi, posvečeni svetemu Marijinemu vnebovzetju – kar naenkrat zdihuje za neko suho, zeleno preslico iz bližine Mengša. To je pravzaprav posmeh lepim navadam in napad na vaško skupnost. Zato so Lojzetu, njenemu očetu, večkrat dali vedeti, kar je vedel že sam: da je to nepotrebno izzivanje in varanje pravil, ki sicer niso bila nikoli napisana na kakšnih kamnitih tablah, za vselej in na veke vekov, kot so bile božje zapovedi na Mojzesovih, da pa se navzlic temu točno ve, kaj in kako in da tako ali tako niso vsi zakoni tudi pisno predloženi, še posebno, če so tako zelo očitni, kot je recimo vzhajanje in zahajanje sonca. Prav isto pa velja tudi za znane in ustaljene vaške

običaje, ki so jih poznali že nešteti rodovi in po katerih se bodo nešteti še ravnali. Lojze je seveda njihove zahteve razumel in se z njimi v celoti strinjal. Rekel je, da jih bo posredoval Zofiji, da o njih sama razmisli, potem ko se kot brihtno dekle tega seveda dobro zaveda. In tako kot so mladeniči večkrat preteče prišli, tako so potem tudi zmagoslavno odšli. Zdaj, ko jim je ta bela lepotica, ki se je smejala z ogrlico belih zob, postala še bolj nedosegljiva, je seveda še bolj pridobila pri svoji lepoti. Bilo jim je, kot bi jo oddali Turkom v Carigrad. Da se odkupijo, recimo. Preprosto, naivno, vendar najbolj sramotno in nizkotno, kar se lahko pripeti. Ti pa naj bi jo zdaj od časa do časa prinesli pokazat, da bi jih tako še bolj izzivali.

Ko pa so vaški referenti dobili zagotovila, da ostane doma, to je bilo tudi najbolj naravno, so jim zrasle zahteve, ker so mislili, da se jim že nasmilja zmaga. Zdaj so od očeta Lojzeta zahtevali, ne samo da Zofka ostane v vasi, ampak da nadležnega ženina odžene. Za vedno seveda. Oni pa bi v zameno hitro pozabili nesramnost, ki si jo je mlado dekle dovolilo, in ji tega ne bi šteli v slabo. (Zdaj na tem mestu lahko hitro zapišemo nekaj o dilemi, ki razmejuje božjo voljo – utelešeno v človeku, kateri se ni dovoljeno zoprati – in po navedbah nekaterih strokovnjakov celo sam Bog pred njo kleči – od čvrste vaške odgovornosti, ki lebdi v duhu nenapisanih zakonov, ki utrjujejo moč in klenost človeka v skupnosti. Kateri pravni pristop razreši ta vozel? Na koga zdaj pade odgovornost? Kdo je poklican, da razsodi v tem primeru? To bi bilo vsekakor odlično vprašanje za sholastike.) V tistem pa jih je vsiljivost mladega nadležneža nenadoma in povsem nepričakovano, kot strela z jasnega, dokončno porazila: ko so bili že malo uspravani od navideznega uspeha in niso dovolj budno zategovali uzde svojim zahtevam, se je dogodilo, da sta se mladenič in mladenka poročila. Na tiho. Potem so se še raznesle govorice, da sta odšla nekam daleč na poročno potovanje, še posebno potem, ko ju že dalj časa ni bilo na spregled. Zdaj je v vaških glavah začelo še hitreje povrevati, in ko ne bi bilo sredi poletja in ne bi imeli toliko dela na polju, potem bi si verjetno že izmislili kakšno hudo povračilno vragolijo. Ko so se že raznesle govorice, da sta odšla v Ameriko – po nekaterih za vedno – da bi se ubranila neprijetnih

napadov sovražne okolice – tako je vaškim fantinom baje namignil sam dninar – pa se lepega dne prikažeta sredi vasi. Kot nalašč! Nihče ni preveč razlagal, to je bilo še en razlog več, da so govorice naraščale kot vode ob aprilskem dežju, nato je nekdo od nekod pritresel, da sta bila že v Trstu in čakala na neko trgovsko ladjo, da se odpeljeta najprej v Benetke, potem pa naprej v Ameriko, ko pride novica, da se je ladja na poti v pristanišče potopila, v viharju, na čereh pred grško obalo. To naj bi bila kaplja čez rob njenemu dvoumljenju o umestnosti pobega čez lužo, zato sta se vrnila. Prav neverjetno je torej, kako v majhni vasi pravzaprav mali kmetje, bajtarji, dninarji, osebenjki in podobni reveži skrbijo, da je novic vedno na pretek. Ti reveži se pravzaprav na bolj zanimiv način otepajo s svojo usodo – verjetno, da so bolj podobni kakšnim rimskim gladiatorjem, vrženim s sulico in mrežo v roki med prestradane leve – ki jih večkrat pomori že s kakšno sušo ali neurjem, večji kmetje pa se znajo bolje zavarovati in izogniti usodnim dogodkom, a zato živijo tudi manj pretresljivo in bolj dolgočasno. Umiranje je bilo poleg pobijanja vedno velika človekova slast: gledati koga, kako umira. Kako lepo! Kako zanimivo! Še posebno, če človek dolgo časa umira in se pri tem neznansko muči, ker se na tej poti večkrat pusti zapeljati lažnemu upanju, da bo mogoče vseeno preživel, da je lakota pravzaprav samo nevšečnost, moraste sanje, ki bodo popustile. Z dolgimi, oteklimi prsti grabi za rob postelje in si pri tem misli, da se še drži življenja. Ljudje ga gledajo, radovedno, sploh dokler se napreza, bije njegovo srce in polje njegova kri. Ko popusti, ko se sprijazni, postane kar naenkrat nezanimiv. In ko mu zastaneta dih in bitje srca, ga zapustijo še bolhe in uši. Mrlič, takšni ali drugačni, teknejo le redkim.

Toda kdor si je mislil, da bodo suhljatega zelenega pritepenca z nebogljenim videzom zlahka pregnali iz vasi, se je uštel. Navsezadnje bi ga lahko pustili, kajti dekle je bilo tako nizkega, bajtarskega stanu in iz tako bednih razmer, da ob njej nihče ni mogel računati na kakšno omembe vredno doto. Ker pa so se zgodbe o njej kot zemeljskem in hkrati nadzemeljskem, vilinskem bitju širile daleč naokoli – kajti znana je bila po svoji lepoti in milini – so si jo šteli za svoje imetje in, davno pred političnim komunizmom na Slovenskem, za nekakšno »družbeno

lastnino», za katero bi bilo vredno žrtvovati tudi nekaj njiv krompirja in kakšno svinjo.

Sprva so jima odrekali drobne stvari, in ko sta prišla jesen in čas gnojenja, jima recimo nihče ni hotel prodati gnoja za njun skromni vrtiček. (Kakšnega večjega polja seveda niso imeli.) Ampak to je bila šele uvertura in mladenič je – še preden so se vaški fakini lahko odrigali od zadovoljstva – odšel v svojo vas in naslednji dan so že z volovsko vprego pripeljali visokokakovosten, masten, uležan hlevski gnoj. Videli so ga, kako ga je večše razkladal in kako ga je – večše spet – zložil na kup, urejen, da ga je bilo veselje pogledati: vse stranice enako dolge, vse slamice zgledno počesane, vsi kravjaki lepo zaglajeni, da ni noben s svojim prifrknjenim rogom izzival nebeškega reda na zemlji. Njegov gnoj je upravičeno spominjal na štručko masla, ki jo rdečelično dekle prinese s Štefanje gore. No, in potem so lepega dne lahko samo videli, kako je vrt prelopatan in nič drugega. Če jih je že nekaj začelo namigovati, da gre za hudiča v človeški podobi, pa so jih bolj ohlajeni brž pomirili, rekoč, da so ga videli že zjutraj pred sončnim vzhodom, kako se je kadilo z njegove srajce, ko je metal zemljo.

Kazalo je, da bo v takšnem ritmu človeku hitro zmanjkalo dela.

Ljudem pa je zmanjkovalo idej, saj je zdaj kazalo, da bodo morali bolje razmisliti in postaviti tršo past. Mogoče bo pa treba več potrpežljivosti, mogoče pa se jim prava priložnost pokaže šele z zimo.

Z jesenjo, ko so se začela jutra ohlajati in je prišla megla – nova nadloga, ki ovira opazovanje in naskakovanje nasprotnikovih okopov – jih je že čakalo novo presenečenje: mladenič je na travniku ob vrtu izkopal deset jam v premeru dveh sežnjev, dober seženj globoke. Potem je od nekod prinesel sadike – zanje po vasi sploh ni poizvedoval – in posadil hruške. Letos bodo žrli repo, krompir in kislo zelje, drugo leto pa se bodo sladkali s hruškami in nazdravljali z žganjem! Pa kaj smo res tako brez moči!

Doslej smo imeli mir, od zdaj naprej ga ne bo več. Kaj?

Toda zgodbe še ni bilo konec.

Potem je pritepenec privlekel deske – težke hrastove deske – jih začel sestavljati, zbijati s cveki ter polagati na kamnite temelje. Kot bi

ga vse to že nekje čakalo in je bilo treba samo odgrniti zaveso, dvigniti pokrov in izvleči material: desko, cveke, kladivo in celo slamo za streho. Mladi vaščani so ga zafkrljivo opazovali in ga spraševali, ali postavlja domek za svojo družinico. Prav presenetljivo pa nikomur ni odgovarjal in mislili so, da je mogoče nem, ali popoln tujec, ali pa le tako skrajno nesramen, da se z njimi tudi pogovarjati noče.

Pa ja ne bo iz tega nastal svinjak, jih je polilo. A še preden so se prav zavedeli, že je bil svinjak zgrajen in v njem dva prašička. To pa je pomenilo, da je mera polna. Za ta kratki čas, to je nekaj mesecev, pa je bilo skrajno nespodobno in nesramno, da pritepenec, ki nikogar nič ne vpraša, ki kar pride, brska in premetava zemljo, sestavlja deske, ne da bi koga vprašal, pripelje nazadnje še prašiča z očitno namero, da ju bo spital in potem delal koline. Sklenili so, da mu zažgejo svinjak skupaj s prašičema.

Najprej so premlevali idejo, da bi se mu prav pretkano ponudili za pomoč pri gradbenih delih, a so zaslutili, da bi se s tem samo izdali. Pritepenec bi lahko pomislil, da mu hočejo prevejano spodmakniti tla, tako da bi se mu pritihotapili tako zelo blizu, da bi mu pihali za ovratnik, potem ko mu je bilo jasno, da ga bodo še naprej sovražili in nikdar zanj ne našli spodobne, krščanske besede. Saj res! Verjetno sploh ni kristjan! Samo poglej ga, kako drugačen je. Vstaja ob drugi uri, dela drugače kot drugi, ima drugačne gibe in se sploh drugače drži! Poglejte njegovo držo in sploh, ali je človek sploh krščen. Zdaj so se zavedeli, da bi morali k njemu, da vidijo, ali ima križ nad vrati in ali recimo zvečer moli rožni venec. Ampak spet, kako naj pridejo, če so si sami namenili sovražno držo, torej, kako naj pridejo, če so ti ljudje doma. Recimo, če jih ne bi bilo doma. A doma so vedno. Vsaj eden je doma. Stari Galjot ali pa kdo izmed mladih.

Sedeli so Pri Mizzi in tuhtali ter se uspešno pogrezali v malodušje, blede in sivokocinasto, ko je nekdo med njimi naredil red: v redu, če ne moremo k njim podnevi, tako kot se h kulturnim ljudem spodobi, bomo šli pa ponoči. In če se ne moremo z njimi po človeško pogovarjati – ker se sploh nočejo – se bomo pa s silo: svinjak jim požgemo, ker svinj pa že ne bo redil. Ena stvar je, naj repo in peso za svinje pojedjo

kar sami, ker ju gotovo nimajo dovolj še za pitanje teh dveh prašičev. Kdo pa jih bo potem gledal sestradane celo zimo, ko bodo hodili po snegu kot kakšni prestreljeni ptiči. Druga stvar pa je, da je stari Galjot doslej vedno od nas kupoval koline in meso. Ne sicer veliko, ampak kupoval pa je. Kaj pa si zdaj misli? Da bomo mi kupovali od njega? Mogoče si tako misli tudi njegov zeleni zet, ampak misli si narobe. Mala stvar, pridemo do njega, požgemo svinjak s prašičema, pa mir. Potem se bomo mogoče lahko z njimi pogovarjali in se še česa domenili.

Če se tako vzame, so imeli fantje prav. Če so že mislili stvar požgati, potem jo je gotovo bolje zdaj, ko sta prašiča še majhna in še ne bo velike škode. Večja prašiča bi tudi naredila večjo škodo, saj bi osmojena drvela po vasi in rjovela, da bi se vsi prebudili. Da bi zdaj prav vsi videli to ognjeno razdejanje, pa pravzaprav ni treba, čeprav so se vsi v nekem smislu strinjali s tem, da je treba Galjotovim podkuriti, vendar tako, seveda, da ne bi bilo videti, se pravi, diskretno, ponoči, tako da se ne vidi, takrat ko se ne vidi in ne sliši, saj ponoči ljudje vendarle spijo. Vsekakor v tem smislu nekaj povedo tudi vaška pravila in seveda tudi glede kaznovanja, kjer je treba upoštevati neko mero. Kazen mora biti, seveda pa ne katastrofalna, da bi se zaradi nje podrl svet. Ker – če se tako vzame – Turki, recimo, ki znajo presenetiti, ti so že jutri lahko tu. In če so tu, kam bo tekla Galjotova družina? Turkom v zavetje? Gotovo ne. Seveda si bo poiskala zavetje na Hribarjevem dvorišču, tako kot vsi drugi. Vrata morajo torej ostati odprta, čeprav, seveda, tudi vrata proti Mengšu ... Ampak odide naj kar sam oziroma naj si kaj naredi. Po nesreči ...

Majhna prašiča. Taki tudi ne razgrajajo. No, lahko bi ju tudi odnesli in spekli v peči, ampak gotovo ju nihče ne bi hotel jesti. Eno je kazen, drugo je kraja. Prašiča morata biti vsaj osmojena, vsi skupaj pa kaznovani.

Zvečer si jih lahko videl, kako so se tiho splazili iz gostilne in se ob potoku približevali uporniški bajti. Bilo je pozno in bil je čas zadnjega oktobra, ko so v izpraznjene velike buče dajali sveče, izrezali oči in usta ter nos ter ponoči trkali na okna lahkovernih vaščanov, da so se jim od strahu dvigovali lasje. Res nepravi čas, če pomislimo, da

nekateri rahločutni ljudi dejansko zanese neznana sila, da lahko hodijo po razbitem steklu, žerjavici, opilkih ali žeblih, po robu ograje ali po rezilu mesarske sekire, pa se ne bodo porezali, zato je res, da je ta dan nekaj posebnega, še posebno, če pomislimo, da zna pritisniti tudi mraz kot nekakšna napoved zime in da se komu lahko zalepi jezik na kljuko. Še psi se najraje zavlečejo globoko v notranjščino svojih utic, da ne bi pomotoma oklali svojega gospodarja in se potem poslovili od tega sveta.

Lahko bi torej počakali ta dan in potem mimo vseh svetili, če jih ne bi grizla tista užaljenost zaradi izpuščenih priložnosti, in prav to se jim je potem znova maščevalo. To so že vedeli veliki Rimljani, med njimi tudi Marij: Tevtoni in Cimbri je resda treba napasti z veliko vojsko, če pomislimo, da so se usuli proti Rimu z armado, ki je štela sedemsto tisoč ljudi – med njimi resda tudi ženske, oborožene s sekirami – toda pomemben je tudi trenutek napada, pomembna je torej koncentracija, nekakšna skupna želja, molitev po odsekanih glavah nasprotnika, ki mu osuši rit, da se požene v beg in še sam ne ve zakaj, z glavo, o kateri ni povsem prepričan, da mu še sedi na ramah. Toda Rimljani so bili poprej večkrat tepeni in so se iz prejetih batin nekaj naučili. No, glede dobe učenja, te so lahko različno dolge. Nekateri so lahko neskončno dolge in potem še dalj od neskončnosti same.

Vaški strategji so se torej odločili, da je zdaj pravi čas. Približali so se in bele sape so se jim kadile iz ust in nosu. Vlaga se jim je nabrala na koži in hlače so se oprijemale nog, ko so se sklonjeno bližali kmetiji. Nekateri so bili nelagodno razpoloženi, saj so slutili jezik korenine, kako se je prisel na kamen in ga prevrtal skozi in skozenj. Vrh vsega so nekatere obhajale zle slutnje, da bi po spletu nesrečnih okoliščin prišli tako daleč, da bi morali udarjati in udarjati, da bi kar letelo na vse strani od trščic, človek pa ne bi popustil. Nekateri so se tega bali, drugi pa niso nič rekli in so tekli v noč, v smeri proti prekletemu svinjaku, kot bi hoteli ujeti voz, ki jim je po nerodnosti zdrsnil z brega. Zdaj so se kar na lepem ustavili in oprezali in potem so se nenadoma spet zavedeli, da pravzaprav ni nobenega razloga in da prisluškujejo popolnoma brez potrebe.

Kar naenkrat se jim ni več tako vročično mudilo.

Potem je beseda nanesla na deske. Bile so nove, popolnoma nove in takih je bilo res škoda. Škoda za zelence, škoda za zelenčeva zelena prašiča in njegove zelene klobase, ki jih ne bo nikoli dočakal. Zelen, je pihnil Klobasarjev Pepe, zelen lahko postane tudi moder, če ga dobro pomeriš s kakšnim kolom.

Čez čas pa je potem spet zelen, je po razmisleku dodal Štuparjev Franci.

Še prej pa je zelenomoder, se je oglasil Rozman.

Ampak potem so še kar stali, še vedno so kar stali.

Nekaj je že res hrast sam, ki ne zagori hitro. Treba ga je dobro podkuriti.

Je pa slama v svinjaku, in če je še malo dodamo, potem bo tega ognja več in vsa stvar bo gotovo pogorela.

Zdaj so razpredli temo in lahko bi se dotikali drug drugega.

Bila pa je neka neznana sila, ki je mirovala v globinah teme, ki je spala ali pa le tako tiho hodila, da se je samo s svojo hladno, temno sapo dotikala gležnjev vaških fakinov, ki so si utirali pot v noči zadnjega oktobra. A ne glede na temne sile, ki vedno tako močno nemočno stegujejo svoje hladne in vlažne prste po človeških stegnih, fantje so bili dobro razpoloženi, ker je tokrat moralo uspeti v vseh pogledih: mera je bila prava – požgati svinjak še vedno ne pomeni požgati hiše – javno mnenje na vasi je bilo dogodku tiho naklonjeno, saj se Galjotov zelenec ni pokoraval veljavni zakonodaji, in čeprav vaško občestvo kaznovalnega pohoda morda ne bo odobravalo, se lahko zgodi, da ga bo morda celo glasno obsodilo, po tistem pa odobravalo. (Vsako nasilje je obsodbe vredno, vsaj z besedami.) Toda na tistem se je vedelo, koliko je ura.

Da se ne bo kdo ustrašil, če nam slučajno podstavijo kakšno razsvetljeno bučo. Saj veste, da je danes tisti dan, se je bistroumno spomnil Ciril, ki je bil torej mnenja, da bi bilo dobro pajdaše posvariti, preden bo prepozno.

Gazili so sveže zorano zemljo in odskakovali, da bi prišli na kakšno bolj shojeno stezico. Se bomo že potem očistili, ko z njim opravimo. Vse to je pravzaprav zaradi njega in tudi to blato se nam ne bi obešalo po hlačnicah, ko ne bi bil ta človek tako prstjen.

Samo da ne bo kdo odnehal, je rekel Štuparjev Franci, samo da ne bo kdo odnehal. Za trenutek se je ustavil, kot fazan, zelo ošiljen, s priobljeno glavo in koničastim nosom, in čeprav najmanjši med vsemi, je strmo meril in štel ... Večkrat je začel šteti, tema je bila, seveda, nekateri se niso dobro videli, čeprav je bila to majhna gruča. In če ga ne bi Klobasarjev Pepe spodbodel, potem bi bil on prvi, ki bi ga izgubili.

Tilka ni!

Še preden se je pleglo zadovoljstvo, da so še vsi pri delu, že je nekdo zmanjkal! Kje je Tilka! Tilka, so kričali vsevprek in ... potem so ga našli in že ga je Rozman udaril po plečih, da se je fantu kar zaletelo.

Kaj za vraga se ne oglasiš, če te kličemo!

Pusti ga pri miru, a ne vidiš, da je.

A ješ, ga je od blizu pogledal Rozman in iz nosnic mu je zaplalo prek reverjev njegovega suknjiča. Jé, res jé in se ni mogel oglasiti. Baše se, če sem čisto točen, in to s tistim kosom piščanca, ki smo ga pustili na mizi. Pa še malo vstran je zato zašel, da ga ne bi videli, kako to počne.

Daj mu mir, Rozman, je rekel Ciril, dajte mu mir. Človek ima rad pri jedi mir. Še pes ima rad pri jedi mir.

Že, ampak mi smo pa na pohodu, v bistvu, proti temu zelencu in mislim, da je bedasto, da ne more zdržati ali počakati, še posebno v tej temi in potem, ko je vse tako zorano, da se samo opotekamo. Ojej! Kaj pa je tole! Kako sem se samo udaril!

Obračalnik. V obračalnik si pritegnil, in če bi se bolj brigal zase ...

Saj, če ne bi Tilka, kaj pa je Tilku tega bilo potrebno ...

Za božjo voljo, se je vmešal Štuparjev Franci, ali bomo šli do konca ali ne. Ker če ne bomo tokrat šli do konca ... Moramo do konca, sploh ne gre drugače kot tako, da moramo do konca. Sploh nobena pot ne vodi nikamor drugam kot samo na ta konec, kjer se je priženil ta ljubljanski močvirnik.

Nehaj noreti, Franci, ga je miril Klobasarjev Pepe, vidva pa tudi dajta mir.

Saj sva prijatelja, a ne, Tilček, se mu zareži krepki Rozman. Že od malega, ko sva konje skupaj štrgljala, sva prijatelja in tudi mrvo sva

skupaj nosila. In v tistem Rozman še enkrat krepko udari Tilka po hrbtu, da temu pade še zadnji ostanek gnjati iz ust.

Jaz imam pa zdaj dosti, samo v mene dregate. Pustite me pri miru. In se obrne v temo.

Tilka, ne serji, pridi nazaj, se za njim dere Rozman.

Nazaj pridi, Tilka, če ne, ne bo dobro, je vzrožil Klobasarjev.

Zdaj pa imaš, Rozman, je rekel Ciril, ali ti je bilo to sploh potrebno.

Kaj boš pa zdaj, je rekel Franci.

Tilka, da se takoj vrneš, če ne te bomo šibali po nagi riti, je še naprej grozil Klobasarjev.

Zakaj pa samo mene zezate, a je to prav, se je drl Tilka iz teme. Pa še Rozman me je čisto brez zveze udaril, zdaj vas imam pa dosti in domov grem.

Domov gre, so zrasli fakini. Domov? Ta je pa res revček.

Potem grem pa jaz tudi domov, je rekel Ciril.

Brez zveze, kaj pa je to, je rekel Rozman. Potem grem pa še jaz. Vi ste navadni otroci.

Ta domov, pa oni domov, pa tretji domov, pa zdaj, ko smo že vsi osrani od tega blata in ko smo že trdno sklenili, da mu požgemo vsaj ta svinjak, ko ga že ne moremo pregnati in spoditi tja, kamor spada. Nikamor ne gresta, nikamor! Tako sem rekel, banda sakramenska.

Štuparjev Franci je previdno ostal v temi in na kratko dihal.

In če slučajno, če vama slučajno pade na pamet, da kaj takega poskušata, potem vaju bom s temle, temle ... s temle kolom po glavi, je grozil Pepe, ki je odtrgal oje obračalnika in z njim mahal nad glavo.

Rozmana je ob njegovi bojevitosti zvil smeh, Ciril pa je rekel, veš kaj, Pepe, če gremo, gremo, če pa ne, pa ne. Če se komu ne ljubi, mu ni treba. Nikomur ni mus. A je to mogoče mus? Je to naša dolžnost?

No, glej ga, Franci, je Pepe klical na pomoč Štuparjevega Francija, ki pa ga že ni bilo več. Ciril nam bo zdaj filozofiral! Vi ste pa res eni pezdetje! Zaradi vas se lahko po vasi pase, kdor se hoče! Vsaka goba se lahko pritepe in nam vzame dekle, no, a ne. Ampak ne samo deklet – celo najlepše deklet. Princeso. Vi pa se najprej bašete tako kot Tilka, kot da se ni mogel v gostilni do sitega nabasati, a ne, on bi še med potjo,

ko se nič ne vidi in je zdaj eden, zdaj drugi na tleh. In vsi od dreka. In to ni nič? Kako bomo pa mi piskali, ko bodo lepega dne same gobe prerasle to našo prelepo vasico, vam pa tudi ni mar. Nič vam ni mar in ne vem, kako so vas doma vzgajali. Če rečem, da je prva stvar red in da to ni red, da on mečka našo Zofko. Je to red ali ni red? Zdaj pa Tilka domov, Francita ni več in bogve če ni zbrisal pred Tilkom, Ciril filozofira, Rozman ne ve, kaj bi, jaz naj pa rokave zavilham in vse sam. Kaj?

Na nikogar se ne boš drl in nikomur ne boš očital, da mu je vseeno, če rastejo gobe, če se gobe ženijo po naši vasi in podobno. Če ne bi tako norel, še Tilka ne bi odpodil.

Ti boš meni očital, da jo je Tilka zaradi mene zbrisal domov.

Jaz grem domov, to nima smisla, je rekel Ciril. Škoda, da sem se tako umazal, ker se ne bi bilo treba. Čisto nič se ne bi bilo treba, zdaj se pa še vidva tukaj pobijta.

Ni se še dobro obrnil, že se je zdelo, da je bila Cirilova beseda odveč, kajti Klobasarjev se je močneje oklenil kola, ki ga je imel v rokah. Kot bi mu dal primerno idejo, že je kazalo, da bo z njim zapretil Rozmanu.

A ti bi se pa zdaj mene lotil? To je pa lepa stvar. Ti bi se mene lotil.

V tistem, ko je Klobasarjev ravno nameraval zavilhteti kol, ki ga je držal pri tleh, pa se je iz teme, s hrbta, vzel Ciril in palnil Klobasarjevega Pepeta po tleh. Potem sta ga z Rozmanom nekaj časa brcala po tleh, a sta bolj ko vanj zadevala po rušah, nato sta ga obrizganega s svežo prstjo pustila ležati v razorju in šla domov. Saj res, kaj ni doma najlepše.

Pepe je ležal nekaj časa v topli prsti, ki jo je pogrel s svojim telesom, nato se je prebudil, ko mu je začelo kapljati iz nosa. Misli je, da je kri, in res je, bila je kri. Kri mu je tekla iz nosa in vse to je bilo od udarcev, ki so mu jih prizadejali prijatelji, tovariši, ki so ga zapustili sredi pohoda in odšli domov. Vstal je, mogoče je bila eno ali dve ponoči, in si z rokami skušal skraćiti zemljo, ta pa se mu je vse bolj mazala po obleki, kajti bila je sveža, mokra, v grudicah, ki so se zdaj na mesečini zasvetlikale kot kristalčki. V laseh je imel zemljo, v nosu, iz ust jo je pljuval in za vratom si jo je skušal otresti izpod srajce. Da bi šel domov

in da bi se zdaj umil v vedru vode ... Da bi šel domooooov! Da bi šel domooooov, je rjovel po njivi, zdaj ko je bil sam. Nikoli! Nikoli, dokler ne zdela tega, ki sedi pri Galjotovih doma, ker ta greni življenje vsem na vasi, njegovim, pa tudi drugim, celo Tilku, ki je vse to začel, se pravi, lahko bi že končali, če bi bil še tu.

Nekaj časa je potreboval, nekaj časa je šel po vseh štirih in šele potem se je postavil na dve in potem je hodil in še hitreje je hodil in zdelo se je, da bo celo tekel, ampak ni tekel. Samo hitro je hodil. Potem je še malo zmanjšal in je samo še hodil, se pravi, ni več hitro hodil, samo hodil je. Opletal je in za hlačnim robom se mu je nabralo precej zemlje in sproti jo je stresal, ko je utegnil opletati z nogo vstran, a pri tem je največkrat zajel še nove grudice sveže zemlje.

Zdaj je bil pred vrstami sveže posajenih hrušk in tam zadaj se je stiskal svinjak. Vse je ležalo in spalo, prašiča sta mirovala. Stisnil se je k steni iz trdih, a toplih hrastovih desk in otipal vrata. Za trenutek je zastal in premislil, kako močno bo moral odriniti zapah, če je zariban, ker se je les zaradi vlage napel. Potem je šlo vse kot po maslu, kajti že naslednji trenutek se je vrgel in že je bil sredi svinjaka. Prašiča sta se zbudila in naslednji hip sta bila na nogah.

Nenadoma se mu je v temi prikazala postava s plamenečimi očmi in ... in nosom in mu z negotovim, zibajočim korakom začela hoditi naproti. Tukaj sem te čakal, celo noč sem te čakal in zdaj si tu. Vedel sem, da boš prišel.

Pepe je obstal in zjecljal, Tilka, ne se hecat. Videl sem te, kako si popoldne čistil bučo. Sveča se ti bo prevrnila. Daj jo sem, da prikuriva tema prašičema.

Aha, več vas je, praviš, mu je govorila goreča glava. Kje pa je ta Tilka, o katerem govoriš? In prašičema da bi kurila? Kaj pa, če bi tebi podkurila? Moker si, tako se boš lahko posušil.

Pepe je z roko segel nazaj, da bi nekaj otipal, mogoče kakšno kljuko, ki bi ga rešila, a je otipal le roč od vil. Potegnil jih je k sebi in si jih prižgel, potem pa, kot bi hotel odriniti, pahnil proti gorečemu obrazu. Počasi se je premaknilo krilo in zdaj so se za njim s škripanjem zaprla še vrata.

Vidiš, kaj si naredil, mu je lezel od nog proti glavi glas neznanca, zdaj si še vrata za seboj zaprl. Torej ne misliš ven in domov. Ampak ti veš, da nisi tukaj doma, kajne. A si mogoče tukaj doma? Tukaj sta doma tadva prašička, ne vidiš?

Zdaj je Pepe z ročajem tresoč se segel v temo in pometel po sijočo glavo.

Kdo si ti? Franci? Ciril? Rozman?

Na pomoč kličeš, pa si rekel, da boš sam, če nas ne bo, da boš kar sam pometel z Galjotovimi. Kaj boš zdaj?

Segel je proti kljuki, pa je ni bilo. Sploh je ni bilo nikjer več. Potem mu je zdrsnilo na mokrih tleh, nato je začutil na svoji glavi trdo jekleno nogo, ki mu je privijala kosti v tla: to je bilo še nekaj zadnjih zaznav, preden je odšel: drobna slamica, ki mu je žgečkala po nosu, in zadah po prašičji scalini, oster in neizprosen. Skozi režo v deskah se mu je zazdelo, da v soju svetlobe vidi enega od prašičev, kako je s priprtimi vekami najprej ovohaval, potem pa zagrizel v svoj lastni iztrebek. Jeklena noga pa je samo tiščala in tiščala k tlom, vmes pa je bila še glava, in to je tako mučno, ker je glava tako trda in ker potem noga ne more kar takoj do tal, kamor bi, kot vse kaže, čim prej rada prišla. Potem je samo še lovil sapo in kar vase je vlekel in oster zadah scaline ga ni več moril, da ne bi še potegnil, in ni mogel dovolj potegniti in potem je bila spet ... noč..

Nekaj je, se je prebudila Zofija.

Kaj pa, je rekel mož.

Nekaj. Zdi se mi, da je nekaj in da hodi okoli hiše. Ali pa se mi je samo sanjalo. Ampak tako živo.

Mogoče je šel oče na stranišče. Grem pogledat.

Naslednji dan so popoldne, daleč za vasjo, našli truplo Klobasarjevega Pepeta, precej zdelanega, ker so ga ponoči že načele lisice. Tudi vrane so sedele na njem in kdo bi si mislil, da so vrane tudi mrhovinarji. Nihče jih ni videl, ampak na ubogem truplu so bili iztrebki in prav taki so vranji. No, mrtev je moral biti že kar nekaj časa, ker se z njega ni več kadilo. Bil je že čisto ohlajen in že precej otrdel. Naložili so ga na kimpez in odpeljali.

Potem so naslednjega dne prišli iz Kranja orožniki in poizvedovali, kdo ga je zadnji videl. Zanimivo, da ga ni nihče zadnji videl. Prav nihče. Tako so prišli do Mizzi in do njenega moža, gostilničarja, in ta je potem priznal, da ga je zadnji videl, in še to je rekel, da so usodnega večera pili za mizo, kjer je bil Klobasarjev, da bi pa težko rekel, kdo vse je bil za tisto mizo, ker ni povsem gotov in bi tako lahko komu naredil krivico.

Ko je Zofija slišala za nepričakovano smrt na vasi, je poiskala moža, ki je mirno privezoval hruške, in mu povedala za najdbo sredi polja. Mož se je ozrl in jo z zanimanjem poslušal.

Ali je to vse ali veš še kaj več, je rekel.

Še bolj se mu je približala in mu tiho povedala, da je bilo truplo z zdrobljeno glavo, ki je bila debela samo še za kakšen flancat, a da ni bilo videti, da bi kakšen težko naložen voz peljal čezenj. V bližini ni bilo nobenih sledov razen od živali, ki so ga že načele. Lisice in vrane.

Mož je prikimal in potem naprej delal.

Ti nisi bil.

Kaj?

Ti nisi bil.

To bo pa težko, če zdaj že dvomiš o meni.

Saj ne dvomim o tebi.

Kaj me pa potem tako sprašuješ? Če ne bi dvomila o meni, me že ne bi takole spraševala. Ali so ti mogoče orožniki naročili, da me povprašaš o tem?

Joj, kako si danes popadljiv. Sicer nisem nič hudega hotela. Če je človek imel zle namene, si ga pač upravičeno pokončal, samo to sem mislila. Kaj pa ima ponoči laziti okrog hiše, samo to sem mislila, če bi recimo lazil okoli naše, ko nam že tako ves čas nagajajo.

Pa saj ga niso dobili za našo hišo, kaj pa govoriš.

Dobro, ampak nekaj je pa lazilo tod okoli ponoči. Ven si šel, samo na to sem pomislila.

Dobro, ampak ti si me zbudila in rekla, naj grem pogledat.

Hvala Bogu. Dobro, da sem se vsaj jaz. Kaj veš, kaj bi se lahko zgodilo, če se ne bi.

Vidiš, potem pa sploh nimaš razloga, da se jeziš. Šel sem okoli hiše, to je pač vse.

To si mi pa res lepo povedal.

No, bil sem tudi v svinjaku. Šel sem gledat, ker nikoli ne veš. Lahko pride kakšna žival in podavi najina prašička.

Ti mi tako malo poveš. Malo govoriš, ljudem pa še manj. Imajo te za mutastega, in če ne za kaj takega, pa za popolnega tujca.

Ne mi zdaj tega očitati, saj sama vidiš, kako so sovražni, ne da bi jim kaj hudega prizadejal.

Še jaz tako malo vem o tebi. Tako malo vem, pa toliko časa sva že skupaj. In če pomislim, da sva že bila skoraj v Ameriki, še vedno vem tako malo o tebi. O tvojih, o tvojem rodu in sploh o vsem, kar je povezano s teboj.

Takrat pa je sonce tako visoko posvetilo nad njima in bilo ni nič nenavadnega, za tistega, ki bi šel tisti hip slučajno mimo, bilo pa je precej nenavadno za Zofijo in njenega moža, kajti v trenutku ju je prešinilo, da je pri njunih nogah zavela hladna sapa, sicer tako značilna za bližajočo se nevihto, ki je sicer hipna in povsem bežna, da jo ljudje največkrat prezrejo, če se ne bi nenadoma razmaknil bel oblak, ki je zakrival sonce, in je kot las tanek žarek padel točno možu na glavo, na sredo čela. Nihče tega ne bi opazil, če ju ne bi nepremično opazoval dalj časa. Stala sta, za nekaj trenutkov, kot primrznjena v času, kot bi čakala na otip človeškega prsta, prek katerega se prelije duša, ki oživi podobo. Zdaj je spregovoril s spremenjenim glasom:

Ponoči vstajam in tudi jaz se zbujam v morastih sanjah in kaj bi dal, da bi ti lahko več povedal. Bil sem pozabljen, tako je bilo.

Vse je tako v stenah in vse te stene so gole. Zelo dolge so, črne, gladke in gole. In nepremične. Potem pa včasih izvem kaj več, ampak za to je treba čakati. Dolgo časa in stoli so neudobni in potem imam vsa stegna mokra. Ja, pozabljen. Niti nisem kaj prida mislil, če se zdaj ozrem nazaj. Mislil, takrat? Če dobro pomislim, ne vem, ali sem ali nisem takrat mislil. Nima smisla o tem razmišljati. Ta trenutek ni primeren, nimam dovolj ... Ampak spomnim se, kako se je z gore utrgal oblak snega in vodjo in slednika sem počasi izgubil sredi belega oblaka, ki

me je strmo ponesel v dolino ... Potem me je vzel spanec. In prebudil sem se za kmečko pečjo.

Norost, so rekli, kdo pa gre v takem vremenu v hribe. Nas vprašajte!

Gozdni delavci so me našli, ko so vlekli hlode v dolino. Nogo sem si zlomil in dali so mi jo med deščice in trdo povili. Še cunje so bile trde, sprane.

V predsobi so se tiho menili med seboj. Potem so zaprli vhodna vrata.

Čez čas so prišli k meni in mi rekli, zdaj je že bolje, a hoditi še ne morete. Nekdo me je pogladil po glavi in rekel, le brez skrbi. Poskrbeli bomo za vas. Nihče vam ne bo storil nič žalega. Le pomirite se.

Potem so me prenesli na drug kraj.

Tako so me pustili ležati v izpraznjeni svinjski ogradi, in čeprav so bili razmeroma daleč, sem jih slišal, kako ugibajo in se sprašujejo. Nič ne govori, gotovo je v šoku. Vse sem slišal in razumel. Govorili so v našem jeziku.

Vidiš, v mojem poklicu je molčečnost tako močno svetovana, da jo vzameš za sveto. Potem se nanjo navadiš in si tiho. Govoriš le zelo poredko. In sčasoma se lahko zgodi, da prenehaš.

Prevečkrat škoduje.

Ne vem, koliko časa sem spal. Bilo mi je toplo.

Neke noči se mi je živo sanjalo in odkopal sem se izpod listja. Nisem bil preznojen ne upehan. Bil sem sršec in čisto lahek. (V glavi mi je odmevalo, nič ne govori, nič ne govori... Saj ni, da bi se bal, ampak ubijejo te pa vseeno lahko. Recimo, presenetil sem jih, ko so me našli na tisti poti, ko so se vračali z vprego. Kaj so si mislili, ko so me vzeli in me rešili ledene smrti ... Ampak potem so se začele težave ... Res je, če ti po pravici povem, da sem takrat, ko sem jih slišal tako govoriti, res poskušal nekaj izdaviati ... a ni šlo.) Če bi bil od kod drugod, potem bi gotovo rjovel. Kurja polt vsepovsod, celo na lasišču. Gladil sem se, a zlepa ni popustilo. Takrat sem videl, da moram spokati proč. To mi je bilo jasno. Skrtačil sem listje in se tihotapil, da ne bi preveč vznemirjal svinj. Lahko si misliš, zima, to je čas, ko je prašičem po svoje

najlepše, saj izdatno strežejo njihovemu apetitu, po drugi strani se pa nad njihovo glavo zbirajo temni oblaki. Inteligentni in intuitivni, kot so, slutijo, kaj jim pripravljajo mesarski mojstri, pomočniki in vajenci. (Noži so nabrušeni. Gospodinja je že zavrela posodo kropa.) Njihovo meso je njihova poguba. Meso je smrt. Smrt je v mesu.

Zunaj je potegnila ledena sapa.

Vedel sem, to je moj čas.

Zdaj bomo drugače zaorali. Zapomnili si boste Eržena, odpisanega.

Eržen! Ti si Eržen, za božjo voljo, je kriknila Zofija. Eržen, je rekla tiše in si položila roke na usta, ko se je zavedela, da je zavpila.

Kaj sem? Kaj sem rekel?

Ti še sam ne veš, kaj si rekel. Ti ne veš, kaj si, pa si pravkar rekel. Rekel si, da si Eržen. Ti ne veš, kdo je Eržen.

Eržen?

Tu po hribih so ga iskali, ko ga je zasul plaz. Dolgo časa so ga iskali, pa ga niso našli. In potem, ko je sneg skopnel, ga tudi niso našli. Potem ... potem so vedeli, da je preživel. Da je zelo verjetno preživel. Potem so se ustrašili. Vedeli so, da lahko nasankajo. Vsi so to vedeli.

Pojma nimam.

Ampak jaz vem. Dobro, da jaz vem in nihče drug. Proč morava, zdaj pa sploh morava proč. Škoda, da nisva šla v Ameriko.

Ne bo šlo. Zdaj pa sploh ne greva nikamor. Tukaj sva, tu sva pogrnala korenine, tako kot najine hruške. Tu ostaneva.

Ne, ne. V mesto morava. V mesto.

Zdaj se je Zofija kar naenkrat popolnoma spremenila. Začela je drobencljati z besedami in ponavljati stvari, ki so bile očitne. Začela se je pogovarjati sama s sabo in ob tem ves čas mislila, kako se pogovarja z njim. Bilo je mrzlo, a še vedno ni bilo zime. Nikakršne prave zime ni bilo, in čeprav so vsi vedeli, da je nekaj narobe, so se delali, kot da je vse v redu, da bo drugo leto vse po starem in da je tako bilo od vekomaj.

Klobasarjevega Pepeta so pokopali in domači so nemo ždeli ob odprtem grobu. Kdo in zakaj? In nihče ni vedel zakaj. Kdo – še manj.

Orožniki so se počasi pobrali.

Zdaj je bil spet mir.

Tujec pa je bil pri Galjotovih vse bolj prirasel in nihče ni mogel zanikati, da se je od njegove delovne vneme zaiskrilo proti vsem pričakovanjem. In ko je že kazalo, da bo lepega večera le veter z gorskih slemen prinesel sneg in da bo vse tako, kot je na sam sveti večer, so sedeli pri Mizzi in je beseda nanesla na dolgočasje, ki je spet zavladalo med ljudmi.

Saj, konec koncev, če se tako vzame, saj se res nič ne zgodi na tej vasi. Vsi to dobro vemo in včasih se je vsaj rodil kakšen otrok in smo ga nesli h krstu. Zdaj pa res ni nič in ...

Kaj pa tisti ...

Kar naenkrat so utihnili, kajti zazdelo se jim je, da so že tako preveč rekli. Zazdelo se jim je, da bo zdaj zdaj vstal od nekod in da bo stopil skozi zaledenela vrata in da bo popokalo steklo, samo če jih bo vljudno pozdravil ...

Se pravi, je zbral korajžo gostilničar, tisti pri Galjotovih. Saj res, še pomislil nisem in orožniki so bili tukaj, saj temu človeku še imena ne vem. Ali kdo ve, kako mu je ime, se je obrnil po okajenem prostoru in iskal med neobritimi obrazi. Kot utrujena vojska so se sicer kazali ti izpiti obrazi, bolj prestrašeni kot resnično bolni.

Gostilničar pa je mučil še naprej samega sebe in potem še njih. Ni znal končati in bil je prepričan, da bo stvar poskakovala in da za nikogar ne bo dobro, če je ne bo prav previdno odložil, da bo obmirovala in mogoče zaspala.

Jaz pa vem, se je oglasil nekdo v kotu, mene vprašajte.

Ozrli so se: nemogoče. Tilka.

Leden znoj jim je obstal na vratu.

Tilka, kaj pa ti veš, je potegnil gostilničar. Ti praviš, da veš, pa povej, če res veš. A veš, kako mu je ime, temu od Zofke?

Hrastarjev je. Samo pogledajte ga, kako je prirasel na te skale in na ta prod. Ne more biti drugega kot Hrastarjev. Trd, posušen in težak les je to. Vmes pa se naredijo grče. Takšni so te vrste ljudje. In še srečo imaš, da ga pomotoma ne pozdraviš, ker te lahko s svojim odzdravom

ohromi ali celo ubije. Njegove žile so iz ledu in po njih se pretaka vrela kri. Njegov glas je podiranje stoletnih dreves na strmem bregu in nobene potrebe ni, da bi nam z njim kopal jame po vasi ...

Gostilničar je poslušal, Tilkovih besed pa je bilo vse manj, a tudi gostov. Neslišno so vstali s klopi in se ob steni nevidno odplazili v noč.

Dobro, je rekel gostilničar. Mogoče nam bo šlo pa zdaj bolje, ko vsaj za njegovo ime vemo. Mogoče pa zdaj lahko zapade sneg.

Zofija se je v nekaj tednih postarala za nekaj let. Še sama se je čudila temu, kar se ji je pripetilo. Saj se je že skoraj pomirila – ne glede na to, kaj se je v resnici dogodilo, zdaj je bil vsaj mir, ki jima upravičeno pripada kot slehernemu krščenemu. Celó mož je postal bolj podoben drugim ali pa se je nanj tako navadila, da ni videla razlik. Nekega dne se ji je tako zazdelo, da celó ne dela več toliko kot drugi in da je začel bolj človeško ravnati z okolico. Mogoče je pa okolica spremenila obraz in se je spoprijateljila s pritepencem, ki ga bo zdaj posvojila. Nič ni več točno vedela in še sama ni bila prepričana, ali je prav videla, ko je stala pri oknu in skozi resice sobnih rož opazovala moža na vrtu: se res pogovarja z drugimi ali se ji samo tako zdi. Kaj je zdaj to? In potem se ji je zdelo, da bi moral kakšno stvar pospraviti in da bi bilo dobro jutraj vstati, tako kot je že nekoč ...

Potem ga po več dni ni bilo na spregled. Bila je že zima in potem ... potem je prišel in bil ves zadihan in ves premočen in ni nič rekel. Kar sedel je pri peči, in če mu je nalila kozarček žganja, ga je popil.

Ampak, kaj je zdaj to, je silila vanj, saj zdaj pa vendar dajo mir.

Potem se ji je zdelo, da je mimo okna hušknila senca. To je bil Tilka, ta ima ravne lase.

Zdaj je sama šla ven.

Prišla je nazaj in zdaj je bila tudi ona brez besed. Po glavi sta ji še hodili dve besedi, Amerika in mesto. Vsega tega ne bi bilo, ko bi bila v Ameriki. Čez čas bi še oče prišel za nama in mogoče bi dočakal visoko starost. Zdaj pa umira na tem podstrešju. Ali pa mesto. Ista stvar. To je kot zakleto, ta vas ...

Pojavila se je migrena.

Zdaj je bila že daleč od marmornate lepote, za katero so jeseni še umirali. Pravzaprav se je še kdo ozrl za njo, bolj iz radovednosti. Ne iz privoščljivosti, saj ji niso imeli kaj očitati. Ona je bila potrpežljiva. Kot Ivana Orleanska med tisto drhaljo.

Ampak ti glavoboli. Bruhala je in še sreča, če je imela kaj.

Potem je popustilo in spet se je pojavil on. Res je bila zima in takrat ni posebnega dela. Prašiče lahko sama nahrani, in čemu je treba hoditi daleč in po več dni. In ti dnevi, teh je bilo vedno več.

Potem mu je nekega večera rekla, ti greš lahko stran, če te je volja. Nočeš, ker sva prirasla, ampak saj ne gre samo za trmo. Lahko greš recimo kar v svinjak, ko bomo poklali prašiče. Tam je toplo.

In pogledal jo je s tistimi modrimi očmi in videla je samo sebe, tako lahko in sijočo, in prav tako je bilo, ko ga je prvič uzrla na farnem semnju v sosednji vasi pred toliko leti. Bilo ji je hudo, ker je ves napor ljubezni ena sama nesmiselna potrata v bežnem trenutku nasilnega slovesa. Pa zakaj se to slovo pravzaprav tako ponuja?

Zdaj je bilo samote samo še več. Zima je posula drobno vasico z velikimi razdaljami med ljudmi in zdaj je bilo končno tudi nekaj snega. Morda prav zato, da so se ljudje nazadnje lahko pomirili in res so nekateri kar pospali za pečjo, čeprav so pometli sneg s poti pred hišo. Nikamor niso preveč zahajali, če jih niso k temu silili nujni opravki. Še gostilničar v sosednji vasi bi lahko zaprl svoj hram, ko ne bi ljudje prihajali k nedeljski maši in namesto pri svetem obredu povzdigovanja raje razdrli kakšno za mizo in povzdignili kozarec žganja ali vina na svoje zdravje.

Prišel pa je čas kolin in po vasi se je skoraj vsak dan slišalo cviljenje prašičev, ki so s pesmijo obupa in stiske odhajali k večnemu miru.

Zofija si ni mogla pomagati.

Oče ni mogel umreti niti vstati s postelje.

Njen mož je bil zdoma.

Vmes so bile migrene, pa samota, pa temne sence, ki so včasih hušknile mimo okna, pa spet sence in krmljenje prašičev.

Je bilo mogoče kaj bolje prej, ko je bila še sama, ampak sama na drugačen način? Je bilo.

Zamišljeno je stala pri svinjaku in prašiči so bili zaposleni s hrustanjem kuhane repe.

Kdaj bodo pa tvoji na vrsti?

Obrnila se je. Ker je zadnje čase še bolj kot kadar koli poprej gledala predse, so ljudje lahko hodili tik nje, pa jih ni opazila.

Tilka!

Zdaj se je spomnila, da bi bil lahko on, prav tak kot on bi lahko bil za sencami, ki so včasih šinile mimo okna.

Ne vem. Moža ni doma. Ko se vrne, bova tudi midva klala.

Da ne bo prepozno. Ko se začne taliti sneg, je hitro prepozno. Pretoplo.

Vem. In oče mi ne more pomagati.

Če nimaš nič proti, ti lahko jaz. En dan, dva dni, toliko da skuhaš ocvirke. Krvavice ti naredim jaz, pečenice tudi. Špile narežem in stvar je končana.

Mogoče se pa sploh nikoli več ne vrne, jo je spreletelo. Mogoče ... mogoče se mi je vse skupaj le zdelo. Po hrbtu jo je pobožal srh s svojim bodičastim repom ... Ne. Kaj pa blodim! Saj tukaj so drevesa, svinjak in žarek, ki je padel na njegovo čelo, sredi vrta, ko sva zadnjič stala drug ob drugem.

Potem se je odrinila. Pahnila je temno senco spomina, kolikor je mogla, in rekla, prav, saj se moram zdaj sama pobrigati. Precej stvari imam pred sabo in ne vem, ali bom sama zmogla.

Sama ne boš, jaz ti pa lahko pomagam.

Tilka je bil uren.

Veliko let prebijemo ob ljudeh in nikoli jih docela ne spoznamo. Prav res, kako zabavno je živeti in kako zlahka se pustimo presenetiti. Toda tukaj med nami, tukaj na vasi, je lahko, saj vsakdo vse zna, in ko odraste, zna vsakdo tudi zaklati prašiča, razrezati meso, očistiti čreva in jih napolniti, da dobi lepe in dišeče krvavice in pečenice. Tudi salame. Tudi te zna delati vsakdo. Vsakdo, ki ve, kaj se spodobi in kako teče ura letnih časov in zakonov. In Tilka je to vedel, tako kot vsi drugi. Zdaj je počel samo tisto, kar so že drugi pred njim in kar bodo drugi za njim.

Še preden pa je prašičema, uspavanima v svoji tolšči, uspelo

spoznati, kako resen je položaj, že jima je odtekla kri. Počasi umrejo, prašiči, ker se mora kri počasi izcediti, da se lahko vmes meša. In če vmes kričijo, potem je to za kvaliteto mesnin samo dobro. Za dobro kvaliteto so dobesedno zelo zaslužni prašičji kriki, tuljenje, cviljenje, tudi rjojenje in na koncu še stokanje.

Narezala sta meso: to bo za mast, to za ocvirke. Potem sta rezala meso za salame, očistila čreva in Tilka je pripravil maso za krvavice. Kadilo se je iz posod in dodal je precej začimb. Ne smejo biti preveč prazne, pa tudi ne puste. Če so suhe, so brez okusa.

Vzel je leskove špile, da bi jih zvezal, in ko je imel v roki prvo, ki si jo je ogledoval samo zato, da bi z njo posebej slovesno označil, kako bo zasukal in prebodel napolnjeno črevo, je potegnil veter in Tilka je mislil, da mu je pridrsala Zofija s posodo svežega kropa ali kakšnim ostrim nožem naproti.

Kar sem postavi, je rekel in potem se je počasi obrnil.

Toda vrtimec se je počasi umiril, obstal je in iz njega je stopil mož, otrpel od mraza.

Tilka je stopil od mize s špilo v roki. Ti si, je zamrmral. Hrastar. Od kod si se pa ti vzel?

Roke si obriši, mu je rekel mož in podal krpo. Urno mu je vzel iz rok špilo in jo izkušeno premeril.

Zofija je prihitela do vrat in obstala.

Pojdi v sobo in se naspí. Gotovo si utrujen. Lahko ti pogrejem vodo, da se boš umil. Tilka mi je priskočil na pomoč, saj razumeš, sama nisem zmogla vsega.

Ne dajta se motit, je rekel mož. On že ve, kako se stvari streže. On že ve, kaj se spodobi. Samo te špile so zanič. Po bukove boš moral.

Potehtal jo je v roki: ni je zlomil, kot bi kdo mislil. Samo na mizo jo je odložil.

In je odšel in nikoli več ga ni nihče videl.

In ko je nanj spominjal le še vonj po oznojenem ledenem telesu, je Tilka zbral korajžo in zavpil, da boš vedel, kar poslušaj! To je šele začetek, tole s prašiči. Potem pridejo jutri na vrsto tvoje hruške! Kje pa si videl takole hruške rasti, ko pa imajo vsi orehe!

Tudi omenjali so ga manj, ker so tako hoteli, in potem so ga že pravzaprav popolnoma pozabili.

Prišla je pomlad in z njo majsko cvetje. Tilka in Zofija sta se z zapravljivčkom peljala čez vas.

Kako lep par, je vzkliknil gostilničar. Sem vedel, da se stvari vedno uredijo na najlepši možen način.

In od nekod se je vzel veter in zaloputnil z okenskimi krili.